

Uselvstændighedens krise i nordatlanten

Av og á fáa færoyingar innivist í donskum bløðum fyri sínum sjónarmiðum um støðuna millum Føroyar og Danmark. Men tað hendir eisini, at hesi sjónarmið ikki verða told ella tey kanska rúgva í so nógv upp. Herfyri sendi Hans Jacob Debes, doktari danska blaðnum Politiken grein, sum hann hevði ætlað til kronikk í blaðnum. Hon var ikki upptikin við tí grundgeving, at hon var ovlong og tí at kronik-redaktørurin ikki var samdur í tulkingini hjá rithøvundanum av hendingunum um 6. okt. 1992.

Hans Jacob Debes hevur heitt á Sosialin um at prenta hana og heldur hann grundgevingina hjá danska blaðnum fyri ikki at geva henni innivist vera politiska. Um grundgevingin var longdin, so hevði borið til at latið rithøvundan stytta hana. Men tað ynsku blaðið heldur ikki.

Vit hava valt at prenta greinina í tveimum pørtum.

VII

Efter krigen var det politisk umuligt at vende tilbage fra reelt selvstyre til status som amt. Forhandlinger begyndte i januar 1946 i København mellem repræsentanter for Lagtingets partier og den danske regering under Knud Kristensens ledelse. Færingerne ønskede at få godkendt en højere grad af selvstændighed. Det lykkedes ikke at nå til enighed.

Et dansk restriktivt og ultimativt forslag til en ny styrelsesordning blev som en nødløsning godtaget af de færøske samhörighedspartier, men det kunne ikke få et nødvendigt flertal i Lagtinget, hvorefter det blev besluttet, at udkaste det til folkeafstemning blandt de færøske vælgere. De skulle stemme om to forslag: regeringsforslaget eller "løsrivelse fra Danmark". Bare formuleringen "løsrivelse", opfundet af selvstændighedsbevægelsens fjender, antyder tendensen. I samme analogi blev det store nationale parti "Fólkaflokkurin" på dansk betegnet som en "flok" (Folket flokken), mens modstandernes politiske formationer var "partier".

Resultatet af folkeafstemningen var uventet for alle parter: Der var flertal for "løsrivelse"! Færingerne havde ikke ladet sig forskykke af dansk og færøsk politisk pression.

Statsminister Knud Kristensens første reaktion var helt klar og naturlig set på baggrund af situationen: "Når der er flertal for løsrivelse, så må vi skilles ad, det har vi jo lovet færingerne!"

Færingerne fik dog ikke deres selvstændighed. Danske politikere var chokerede, de ville ikke af med Færøerne og fandt sammen med færøske samhörighedspolitikere, som var lige så uforberedte på resultatet. Kongen opløste Lagtinget og udså nyvalg til tinget. Ved det påfølgende lagtingsvalg gik vælgerne tilbage til deres partier, og der blev et flertal imod folkeafstemningens resultat. Nye forhandlinger resulterede i den hjemmestyrrelse, som Rigsdagen vedtog i 1948, godkendt med én stemmes flertal i det færøske Lagting. Ordningen er af en dansk retslærd blevet betegnet som "et kommunalt selvstyre af et usædvanlig vidtgående omfang". Færingerne har siden levet under dette danske undersystem, udformet for den almindelige afkoloniserings epoke. Færøerne blev "et selvstyrende folkesamfund inden for det danske rige". Dette begreb er i juridisk sammenhæng hverken defineret i statsretten eller i folkeretten. I dag er der ikke meget tilbage af dette "selvstyrende folkesamfund".

VIII

Asiatiske og afrikanske kolonifolk er flygtet til deres europæiske moderlande, som har fået uløselige sociale problemer og raceproblemer. Nu flygter færing til Danmark efter samme princip og gør krav på rettigheder, som var teoretiske og utænkelige, før der blev brug for dem. De færøske koloniflygtninge har mistet deres familier, deres huse og hele ejendom; danske kreditinstitutioner,

hvis spekulationer har nedbrudt hvad der engang fandtes af færøsk erhvervsliv, sælger nu, trykke med den danske stat i ryggen, Færøernes moderne produktionsapparat på tvangsauktion til udenlandske købere. Fiskerflåden "fornyes" med udenlandsk indregistrerede skibe fra latinamerikanske skrotbunker.

Færøernes første politiker Niels Christoffer Winther, udtalte i 1851 i det danske Folketing, at

"Færøerne, hvor meget man end skalter og valter med dem, ingen sinde har været og ingen sinde kan blive Danmark, og at intet fremskridt, men kun et uopløseligt vildrede bliver frugten af de bestræbelser, ved hvilke man taber landets og folkets ejendommeligheder af sigte."

Denne advarsel og påmindelse burde man ikke have glemt. Kalamiteternes oprindelse var netop, at visse velmenende danske politikere troede nogle udspekulerede færøske kolleger, når de fortalte dem, at den nemmeste måde at løse "færøske problemer", især de nationale, var at omskabe Færøerne til et lille Danmark. Det var netop, hvad Niels Winther mente, at man ikke måtte gøre. Hans advarsel er i dag mere aktuelt end nogensinde.

IX

Den færøske historiker og forfatter og europæiske humanist Jørgen-Frantz Jacobsen betegnede i 1927 det danske styre på Færøerne som "et civiliseret bureaukrati". Det er en karakteristik, som er sand, og som både danskere og færing

kan være stolte af, når man betænker verdenshistoriens forfærdeligheder.

Ingen færing er nogensinde blevet tortureret, hals-hugget, hængt eller skudt for at være selvstændighedsmand. Færingerne har heller aldrig forekommet en kongelig dansk embedsmand. Derimod blev den norske konges første skatteopkræver på Færøerne en tidlig morgen fundet død på Tinganes-hellen. Men det var for tusind år siden.

Det er ikke nemt at være historiker i et samfund, hvor så mange ting er gået skævt. Når færingerne og danskerne dog trods alt under tidernes omskifteligheder har levet sammen i omkring seks århundreder, så skylder man hinanden, om ikke andet, respekt.

Et så langt historisk-politisk samliv og et så gammelt færøsk-dansk loyalitetsforhold kan ikke afsluttes om en forretning.

I dette lange samliv har færingerne også for haft brug for danskernes loyalitet.

Gennem hele det 17. århundrede var færingerne i nød. Får og kvæg døde, fisken forsvandt, sørovere hærgede, og der var hungersnød i landet. Den ældste Lagtingsprotokol (1615) begynder som et nødråd til kong Christian 4. Denne store konge var sig sit ansvar bevidst. Han sendte sine berømte admiraler Jørgen Daa og Jens Munk til Færøerne for at sikre orden på "kongens strømme". Dermed havde den danske sømagt i Nordatlanten sat sig i respekt, synligt med at hængte otte englændere i Vestmanna - og en, indfan-

get i Hvidehavet, uden for Vesterport i København. Det var rigspolitisk ansvarlighed.

Færingerne var også "Hans Majestæts tro undersåtter". I den Skånske krig var der færing, som meldte sig til frivillig rigstjeneste i den danske armé. Adskillige gjorde ufrivillig tjeneste i lænker på "reberbanen" og i ankersmedjerne på Bremerholm, senere i Stokhuset og i Kastellet. Af fangefortegnelserne, "slaverullerne", kan man se, at de fleste af dem var dømt som færetve. Der var ikke så meget andet at stjæle på disse kongens gudsfor-gangne "insuler".

Da Danmark gik bankerot i 1813, gik kongens loyale undersåtter på Færøerne fra hus til hus og samlede ind til kongens tomme kasse. Færingerne var stolte af at kunne hjælpe venner i nød, og der blev ikke stillet betingelser. Færingerne satte ikke Danmark under færøsk administration.

Da Danmarks riges eksistens stod på spil omkring midten af 1800-tallet, var der færing, som meldte sig under fanerne til rigets forsvaret - også på Dybbøl Skanse.

Danmark har aldrig savnet færingernes loyalitet.

Den venlige og universelt respekterede rigsombudsmand Klinte kunne ikke tænkes at findes ombragt ude på Tinganes. Den sympatiske danske statsminister kunne have klaret sig uden sikkerhedsvagter. Men det var godt, at han kom på besøg i denne del af Danmarks Rige, som han også har et ansvar for.

Og når hendes Majestæt Dronningen besøger Færøerne, tales der ikke om politik her i landet. Hun og hendes familie repræsenterer da en århundredgammel historisk tradition, baseret på respekt og menneskelig loyalitet. Primitive reaktioner kan kun skyldes provokationer, imod hvilke værdige argumenter savnes.

Færingernes historie er historien om en tusindårig krise. Danmark har også oplevet lange og tunge kriser. Alligevel har danskerne formået at bevare deres selvstændighed og deres danskhed.

I Danmarks mørkeste tider under den sidste tyske besættelse fandt en færøsk digter sin trøst i disse linjer:

